

УДК 37.013.77:376.36:159.923

П 12

Агнешка ПАВЛЮК-СКШИПЕК,

orcid.org/0000-0001-9510-431X

Анна ВІТЕК

orcid.org/0000-0001-7990-1271

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ З ДИСЛЕКСІЄЮ У КОНТЕКСТІ САМООЦІНКИ

У статті представлені результати дослідження, метою якого було визначення – чи і яка залежність існує між рівнем самооцінки і соціальним рівнем компетентності учнів третього класу гімназії з діагнозом дислексія. Ця проблема настільки важлива, що здатність до співпраці і спілкування з іншими людьми визначає не тільки професійний, а й особистий успіх. Тим часом, учні з дислексією перебувають у досить не вигідному становищі, тому що специфіка цього розладу відноситься до всієї системи мовлення, зокрема творення і розуміння усних відповідей, що є основою налагодження нормальних соціальних відносин.

Ключові слова: дислексія, розвиток, самооцінка, соціальні навички.

Zarys problematyki. Dysleksja rozwojowa uważana jest za jeden z typów trudności w uczeniu się. M. Korendo zwraca uwagę, że «istota dysleksji nie ogranicza się jedynie do pisma (w znaczeniu odczytywania i zapisywania), ale do całego systemu językowego, w tym także do tworzenia oraz rozumienia wypowiedzi ustnych. Problemy dyslektyczne nie objawiają się jedynie w obrębie systemu literowego, ale dotyczą wszystkich systemów znaków (symboli), jakie istnieją w celu oznaczenia (nazywania, porządkowania) istniejącej rzeczywistości. Istota problemów dotyczy także kodów, które regulują posługiwanie się określonymi symbolami. Inaczej mówiąc – dysleksja powoduje trudności z posługiwaniem się symbolami oraz abstrahowaniem i stosowaniem zasad używania tych symboli. Dotyczyć to może zarówno liter, jak i cyfr, nut, alfabetu Morse’a, numerycznego oznaczania czasu itp.» [13, 3].

Analizując trudności natury społeczno-edukacyjnej uczniów z dysleksją, oraz fakt, iż obecnie umiejętność współpracy i komunikowania się z innymi decyduje o sukcesie zawodowym i osobistym warto zadbać o rozwój ich poczucia własnej wartości oraz wysoki poziom kompetencji społecznych.

Relacje z grupą w dużej mierze zależą od poziomu poczucia własnej wartości. Wartościowanie samego siebie odgrywa rolę regulacyjną w zachowaniu człowieka. Oddziałuje ono na jego samopoczucie i równowagę psychiczną, nawiązywanie oraz utrzymywanie stosunków z rówieśnikami, pełnienie ról społecznych i sposób wchodzenia do grupy. Poczucie własnej wartości wpływa na sposób myślenia człowieka, na postrzeganie innych, ocenę sytuacji oraz na plany życiowe [14, 69].

Zdaniem N. Brandena [5, 29] poczucie własnej wartości jest przeświadczeniem, iż jest się wystarczająco dobrym i spełnia się wymagania stawiane przez życie. Jest to również umiejętność radzenia sobie z wyzwaniem życiowymi i zaufanie do swojej umiejętności myślenia. Jest to przyznanie sobie prawa do szczęścia i miłości. Jednostka z wysokim poczuciem własnej wartości potrafi zaspokajać swoje potrzeby, realizować pragnienia, a także być usatysfakcjonowaną z własnych starań.

S. Coopersmith [7] poczuciem własnej wartości nazywa ocenę, której dokonuje człowiek w odniesieniu do siebie. Poprzez tę ocenę jednostka wyraża aprobatę lub dezaprobatę w stosunku do własnej osoby i wskazuje obszary, w jakich jest ważna, zdolna i w jakich odnosi sukcesy. Jest to osobista ocena własnej wartości, ukazywana poprzez stosunek człowieka do samego siebie.

Prawidłowo ukształtowane poczucie własnej wartości stanowi podstawę do dobrego samopoczucia i utrzymania równowagi psychicznej [24, 20]. Budowane jest ono głównie na wsparciu emocjonalnym, które jednostka otrzymuje od innych.

Rozwój poczucia własnej wartości oraz kompetencji społecznych rozpoczyna się w domu rodzinnym, jednak i szkoła ma tu swój znaczący wkład [17], [24]. W procesie kształtowania się poczucia własnej wartości istotną rolę odgrywa okres wczesnego dzieciństwa, w którym najbardziej znaczącymi osobami są rodzice. Ich zachowanie, sposób traktowania członków rodziny, znajomych, współpracowników, stawianie i egzekwowanie wymagań wobec dzieci, wspólne spędzanie czasu oraz rozwiązywanie konfliktów stanowią wzór postępowania dla dzieci [20, 11]. Obraz siebie powstały we wczesnym dzieciństwie funkcjonuje nieświadomie w późniejszym życiu. Dlatego doświadczenia z tego okresu decydują o nastawieniu człowieka do siebie oraz świata [21, 95].

Kolejnym środowiskiem determinującym poczucie własnej wartości jest szkoła. Zdaniem N. Brandena jest ona dla wielu dzieci niejako «drugą szansą», gdyż umożliwia ukształtowanie innego poczucia własnej wartości i wizji życia niż dom rodzinny [4, 213]. Istotną rolę w tym procesie odgrywa nauczyciel, który ma wiele okazji do wzmacniania poczucia własnej wartości dziecka poprzez powierzanie zadań do wykonania, okazywanie zainteresowania, akceptacji, szacunku i empatycznego rozumienia [18].

W szkole jest również wiele okazji do rozwijania kompetencji społecznych. Pojęcie kompetencji społecznych (*social competence*) M. Argyle [1, 133 – 139] rozumie, jako posiadanie niezbędnych umiejętności do tego, żeby być skutecznym w wywieraniu pożądanego wpływu na innych w sytuacjach społecznych. Kompetencje społeczne ułatwiają efektywne funkcjonowanie w relacjach z innymi, współuczestnictwo w życiu grup społecznych, satysfakcjonujące pełnienie różnych ról społecznych oraz konstruktywne rozwiązywanie pojawiających się problemów [3]. Wśród komponentów kompetencji społecznych najczęściej wymienia się: empatię, asertywność, komunikację interpersonalną, umiejętność rozwiązywania konfliktów, autoprezentację, negocjacje, nagradzanie i umiejętność pracy w zespole. Rozwijanie kompetencji społecznych zaliczane jest przez państwa Unii Europejskiej, do grupy tzw. *kompetencji kluczowych*, czyli umiejętności uznanych za niezbędne do udanego, satysfakcjonującego i efektywnego funkcjonowania w dorosłym życiu [9, 11]. Pozytywne relacje międzyludzkie wspomagają kształtowanie się moralności oraz poczucia odpowiedzialności za siebie i innych [23], [25].

Analiza dotychczasowego stanu badań. Wyniki prowadzonych badań wskazują, iż wysokie poczucie własnej wartości otwiera jednostkę na nowe sytuacje i wyzwania. Przyczynia się do optymistycznego postrzegania świata i pozytywnego wyobrażenia o sobie, szacunku do samego siebie, co pozytywnie wpływa na funkcjonowanie jednostki i jej dobrostan [8, 527]. Nieadekwatne poczucie własnej wartości może prowadzić do ograniczenia osiągnięć i aspiracji jednostki.

Człowiek, który ocenia siebie pozytywnie wierzy we własne możliwości, stawia sobie realistyczne cele, zdaje sobie sprawę ze swoich mocnych i słabych stron. Obraz «ja idealnego», który sobie tworzy nie jest odległy od realnego obrazu własnej osoby. Mimo, że inni ludzie są dla niego ważni, nie stara się on za wszelką cenę przypodobać innym ani dominować nad nimi [17, 28].

Wysoki poziom poczucia własnej wartości wpływa pozytywnie na redukcję niepokoju i lęku oraz pomaga radzić sobie z porażkami [6, 15]. Pozytywne przekonania na swój temat zapewniają poczucie bezpieczeństwa, dzięki czemu człowiek lepiej funkcjonuje w społeczeństwie [22, 59 – 62].

Zdaniem K. Baumann [2, 27] negatywne postrzeganie siebie, nawet przy wysokim poziomie inteligencji może prowadzić do niewykorzystania swoich możliwości, niepokoju, a nawet depresji i zachowań autodestrukcyjnych. Zgodnie z samospełniającą się przepowiednią, kiedy dziecko ocenia się negatywnie i wierzy, że jest niewiele warte, jego zachowanie będzie zmierzało w kierunku potwierdzenia tego obrazu [17, 29].

Niskie poczucie własnej wartości sprawia, że dziecko jest mało aktywne, gdyż z góry zakłada, że nie sprosta zadaniu. Jeśli już podejmuje jakieś zadanie zdarza się, że szybko z niego rezygnuje uznając za zbyt trudne. Przyczynia się to do niskich osiągnięć w nauce oraz w konsekwencji niewiary we

własne możliwości. Uczniowie bez sukcesów, nie są w stanie odgrywać w grupie pozytywnej roli, a co za tym idzie nie zaspokajają wielu swoich potrzeb, przykładowo: pozytywnych kontaktów interpersonalnych, uznania, znaczenia. Deprywacja potrzeb prowadzić może do zaburzeń w zachowaniu, nadmiernej wrażliwości na opinię innych osób oraz izolacji społecznej. Osoby oceniające się negatywnie unikają kontaktów z rówieśnikami, myśląc, że nie są w stanie im zaimponować. Są zamknięte w sobie, przejawiają skłonność do nadmiernego analizowania siebie oraz faktów i zdarzeń, których byli uczestnikami [16, 35].

Bardzo niskie poczucie własnej wartości może być przyczyną wspomnianego lęku pojawiającego się w sytuacjach interakcji społecznych, gdy jednostka narażona jest na ocenę przez innych. W życiu dzieci przykładem takiej sytuacji jest fakt ekspozycji społecznej na forum grupy [10, 435 – 436].

Osoby z nieadekwatnym poczuciem własnej wartości charakteryzuje również zmniejszona odporność na sytuacje zagrożenia, rezygnacja z podjętych działań, brak szczerości, konflikty z otoczeniem oraz nadmierna samokontrola [14, 79 – 80]. Zdarza się, że jednostki stosując mechanizmy obronne postrzegają siebie bezkrytycznie, popadają w samouwielbienie, w konsekwencji są postrzegane przez otoczenie jako zarozumiałe, co nie sprzyja uspołecznieniu. Stawiając sobie zbyt wysokie wymagania, będąc przesadnie perfekcyjnymi narażamy się na porażki i skazujemy na ciągłe odczuwanie frustracji. Może to skutkować pojawieniem się autodestrukcyjnych myśli i czynów oraz wycofaniem z kontaktów społecznych [21, 101 – 107].

Badania nad zaburzeniami emocjonalnymi u uczniów z dysleksją dowodzą, iż odgrywa ona znaczącą rolę w ich sposobie funkcjonowania społecznego. Jak zauważa P.A. Gindrich «[...] u dzieci dyslektycznych koncepcja siebie jest szczególnie negatywnie ukształtowana, ponieważ doznają one niepowodzeń dydaktycznych i porażek w relacjach społecznych» [11, 57]. Wyniki badań prowadzonych w tym obszarze nie są jednoznaczne. Część z nich charakteryzuje dzieci z dysleksją, jako słabiej przystosowujące się do wymagań szkolnych, wrażliwe na niepowodzenia, z tendencją do wycofywania się [15]. W świetle badań P.A. Gindricha uczniowie z dysleksją przejawiają zaburzenia przystosowawcze w trzech sferach funkcjonowania psychospołecznego: samoocenie, pozycji zajmowanej w klasie szkolnej i zachowaniu [11, 173]. Uczniowie, ci mają mniej korzystny obraz siebie, zajmują niższe pozycje w klasie szkolnej i częściej są izolowani lub odrzucani przez rówieśników oraz cechują się znacznie niższym poziomem akceptacji społecznej niż uczniowie bez kłopotów w nauce [11, 174].

Cytowany P.A. Gindrich [11, 59 – 61] analizując literaturę przedmiotu podkreśla, że nie wszyscy badacze potwierdzają posiadanie przez uczniów z dysleksją niższego poziomu samooceny w porównaniu do uczniów bez dysleksji. Największe różnice zauważalne w obrazie własnej osoby dotyczą takich

cech, jak: zdolności do nauki, poprawne czytanie, ładne pisanie, czytanie ze zrozumieniem oraz samoakceptacja [14].

Przedmiotem badań uczyniono analizę poziomu poczucia własnej wartości oraz kompetencji społecznych uczniów ze zdiagnozowaną dysleksją rozwojową. Za główny cel badań uznano próbę odpowiedzi na pytanie: Czy i jaka istnieje zależność między poziomem poczucia własnej wartości a poziomem kompetencji społecznych uczniów klas trzecich gimnazjum ze zdiagnozowaną dysleksją rozwojową.

Badania przeprowadzone zostały z **wykorzystaniem** metody sondażu diagnostycznego przy użyciu następujących narzędzi badawczych: **Inwentarza Poczucia Własnej Wartości – CSEI – S. Coopersmitha, Kwestionariusza Kompetencji Społecznych A. Matczak**. Uzyskane z badań dane empiryczne poddane zostały analizie statystycznej przy zastosowaniu pakietu analiz statystycznych SPSS dla Windows wersja 23.

Badania przeprowadzono w styczniu i lutym 2014 roku. Zastosowano metodę celowego doboru próby. Badaniami zostali objęci uczniowie klas trzecich gimnazjów, ze zdiagnozowaną dysleksją rozwojową. Ogółem, w badaniu uczestniczyło 110 uczniów, w tym 43 dziewczęta i 67 chłopców. Badania prowadzono w gimnazjach w kilku miejscowościach: Warszawa, Komarówka Podlaska, Raszyn, Klimontów, Płochocin, Góra Kalwaria, Boćki, Piaseczno, Mińsk Mazowiecki, Płońsk, Osieck, Tomaszów Mazowiecki, Drohiczyn, Sochaczew.

Analiza wyników badań własnych.

Poniżej przedstawiono wybrane wyniki badań własnych uzyskane z analizy danych empirycznych z **Inwentarza Poczucia Własnej Wartości – CSEI – S. Coopersmitha oraz Kwestionariusza Kompetencji Społecznych A. Matczak**.

W pierwszej kolejności zaprezentowane zostaną analizy empiryczne odnoszące się do Inwentarza Poczucia Własnej Wartości (CSEI) autorstwa S. Coopersmitha. Wśród badanej młodzieży rozkład wyników w zakresie poczucia własnej wartości przedstawia się następująco: 42 osoby (38,2%) uzyskały wyniki wysokie, 35 uczniów (31,8%) wyniki bardzo wysokie, przeciętne – 19 gimnazjalistów (17,3%), zaś wyniki niskie i bardzo niskie – 14 osób, co stanowi 12,7% ogółu badanych.

Z kolei analiza zgromadzonego materiału badawczego pochodzącego z Kwestionariusza Kompetencji Społecznych (KKS) A. Matczak w zakresie wyniku ogólnego ujawniła, iż 96 uczniów (87,3%) posiada niski poziom kompetencji społecznych. Wyniki na poziomie przeciętnym odnotowano u 14 badanych (12,7%). Nikt nie osiągnął wyników wysokich. Biorąc pod uwagę płeć, wyniki niskie uzyskało 38 dziewcząt (41,8%) i 58 chłopców (63,8%), zaś wyniki przeciętne zaledwie 5 dziewcząt i 9 chłopców.

W poszczególnych skalach kwestionariusza KKS wyniki przedstawiały się w sposób następujący:

– W skali Ekspozycja Społeczna – niski poziom kompetencji społecznych osiągnęły 52 osoby (47,3%), poziom przeciętny – 47 osób (42,7%), zaś poziom wysoki odnotowano u 11 osób, co stanowi 10% badanych.

– W skali Intymność – kompetencje społeczne, wyniki na poziomie niskim posiadało 51 osób (46,4%), na poziomie przeciętnym – 54 osoby (49,1%), zaś poziom wysoki osiągnęło 5 osób, co stanowi 4,5% badanych.

– W skali Asertywność – niskie wyniki w zakresie kompetencji społecznych uzyskały 52 osoby (47,3%), średni poziom kompetencji – 50 osób (45,5%), natomiast tylko 8 osób (7,3%) posiada kompetencje na poziomie wysokim.

W dalszej kolejności szukano zależności pomiędzy poziomem poczucia własnej wartości mierzonego Inwentarzem CSEI autorstwa **S. Coopersmitha** a wynikami uzyskanymi w zakresie wyniku ogólnego oraz poszczególnych skal narzędzia KKS autorstwa A. Matczak. Istotną statystycznie różnicę odnotowano jedynie między wynikami odnoszącymi się do poziomu poczucia własnej wartości i kompetencji społecznych w obszarze skali Ekspozycja Społeczna ($\chi^2 = 20,085$, $df = 8$, $p < 0,05$). Wśród 31,8% badanych deklarujących bardzo wysoki poziom poczucia własnej wartości 14,5% stanowili uczniowie o przeciętnych wynikach, 9,1% – osoby o niskich i 8,2% młodzież o wysokich wynikach w zakresie skali Ekspozycja Społeczna. W grupie osób (38,2%) o wysokim poziomie własnej wartości rozkład częstości określających poziom kompetencji społecznych przedstawiał się następująco: wyniki niskie – 19,1%, wyniki przeciętne – 18,2% oraz 0,9% (jedna osoba) wynik wysoki.

Podsumowanie. Analiza zebranego materiału badawczego pozwala stwierdzić, iż wśród badanej młodzieży gimnazjalnej, u której stwierdzono dysleksję rozwojową, deklarowany wysoki i bardzo wysoki poziom poczucia własnej wartości nie przekłada się poziom kompetencji społecznych. Niepokoi fakt, iż większość badanej młodzieży ocenia swoje kompetencje społeczne, jako niskie lub przeciętne. Osoby o niskim poziomie kompetencji nie radzą sobie dobrze w sytuacjach wymagających ekspozycji społecznej, asertywności oraz w sytuacjach intymnych. Sytuacje związane z ekspozycją społeczną jednostki, brak umiejętności bycia asertywnym i jasnego określania granic ma znaczenie dla odniesienia w przyszłości sukcesu zawodowego. Z kolei niskie wyniki w skali odnoszącej się do sytuacji intymnych są szczególnie ważne, gdy młody człowiek buduje relacje przyjaźni, związki oparte na miłości na gruncie życia prywatnego.

Zatem osoby pracujące z dziećmi i młodzieżą powinny podejmować różne działania na terenie szkoły i poza nią, służące rozwijaniu kompetencji społecznych dzieci i młodzieży, gdyż na sukces życiowy dziecka składają się zarówno osiągnięcia edukacyjne jak i pozytywne doświadczenia społeczne.

Bibliografia

1. Argyle M. Psychologia stosunków międzyludzkich / M. Argyle. – Warszawa : PWN, 2002. – 364 s.
2. Baumann K. Świadomość samego siebie / K. Baumann // Edukacja i Dialog. – 2005. – № 10. – S. 27 – 31.
3. Borkowski J. Podstawy psychologii społecznej / J. Borkowski. – Warszawa : Dom Wydawniczy ELIPSA, 2003. – 192 s.
4. Branden N. 6 filarów poczucia własnej wartości / N. Branden. – Łódź : Wyd. Feeria, 1998. – 335 s.
5. Branden N. Jak dobrze być sobą. O poczuciu własnej wartości / N. Branden. – Gdańsk : GWP, 2007. – 112 s.
6. Chodkiewicz J. Zasoby osobiste w rozwoju człowieka. Cz. 1 / J. Chodkiewicz // Remedium. – 2005. – № 1. – S. 14 – 15.
7. Copersmith S. The Antecedents of Self-Esteem / S. Copersmith. – Palo Alto : Consulting Psychologists Press, 1983. – 155 s.
8. Crocker J., Bylsma W.H. Samoocena / A.S.R. Manstead, M. Hewstone, S.T. Fiske, M.A. Hogg, H.T. Reis, G.R. Semin // Encyklopedia Blackwella. – Warszawa : Psychologia Społeczna, 1996. – S. 723 – 787.
9. Eurydice. Kompetencje kluczowe. Realizacja koncepcji na poziomie szkolnictwa obowiązkowego / Eurydice. – Warszawa : Eurydice. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2002. – 182 s.
10. Harwas-Napierała B. Wychowawcza terapia nieśmiałości – jej założenia i techniki oddziaływania / B. Harwas-Napierała // Psychologia wychowawcza. – 1986. – № 4. – S. 434 – 445.
11. Gindrich P.A. Funkcjonowanie psychospołeczne uczniów dyslektycznych / P.A. Gindrich. – Lublin : Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2004. – 190 s.
12. Gindrich P.A. Psychospołeczne korelaty wyuczonej bezradności młodzieży gimnazjalnej z trudnościami w uczeniu się i zaburzeniami towarzyszącymi / P.A. Gindrich. – Lublin : Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2011. – 313 s.
13. Kulas H. Samoocena młodzieży / H. Kulas. – Warszawa : WSIP, 1986. – 206 s.
14. Ledwoch B. Problemy emocjonalne dziecka z dysleksją rozwojową. Neuro-psychologia emocji. Poglądy, badania, klinika / A. Herzyk, A. Borkowska (Eds.). – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1999. – 299 s.
15. Leśniak A. Wpływ samooceny na funkcjonowanie uczniów / A. Leśniak // Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze. – 2003. – № 6. – S. 33 – 36.
16. Lewandowska-Kidoń T., Wosik-Kawała D. Rozwijanie poczucia własnej wartości u dzieci w młodszym wieku szkolnym / T. Lewandowska-Kidoń, D. Wosik-Kawała. – Kraków : Oficyna Wydawnicza Impuls, 2009. – S. 95.
17. Łobocki M. Wybrane problemy wychowania / M. Łobocki. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2004. – 330 s.
18. Matczak A. Kwestionariusz Kompetencji Społecznych. Podręcznik / A. Matczak. – Warszawa : Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, 2001. – 67 s.
19. Raczkowska J. O stosunku do siebie i innych / J. Raczkowska // Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze. – 2006. – № 5. – S. 3 – 13.
20. Siek S. Relaks i autosugestia / S. Siek. – Warszawa : KAW, 1986. – 135 s.

21. Szmagaj S. Między «ja» realnym a «ja» idealnym / S. Szmagaj // Edukacja i dialog. – 2002. – № 6. – S. 59 – 62.
22. Wojcieszek K.A. Na początku była rozpacz... Antropologiczne podstawy profilaktyki / K.A. Wojcieszek. – Kraków : Rubikon, 2005. – 256 s.
23. Wosik-Kawala D. Korygowanie samooceny uczniów gimnazjum / D. Wosik-Kawala. – Lublin : Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007. – 210 s.
24. Zawisza-Masłyk E. Kompetencje społeczne gimnazjalistów i ich wychowawcze implikacje / E. Zawisza-Masłyk. – Kraków : Wydawnictwo Naukowe UP, 2011. – 266 s.
25. Korendo M. Dysleksja – problem wciąż nieznan / M. Korendo. – <http://www.konferencje-logopedyczne.pl/20,a,marta-korendo.htm>. – Dostęp w dniu: 15.01.2015.

Павлюк-Скшипек Агнешка, Витек Анна. Уровень социальной компетентности учащихся с развитием дислексии в контексте самооценки. В статье представлены результаты исследования, целью которого было определение – или и какая зависимость существует между уровнем самооценки и социальным уровнем компетентности учащихся третьего класса гимназии с диагнозом дислексия развития. Эта проблема настолько важна, что способность к сотрудничеству и общения с другими людьми, определяет не только профессиональный успех, но и личный. Между тем, ученики с дислексией находятся в довольно невыгодном положении, так как специфика этого расстройства относится ко всей системы вещания, в том числе создание и понимание устных ответов, является основой налаживания нормальных социальных отношений.

Ключевые слова: дислексия, развитие, самооценка, социальные навыки.

Pawluk-Skrzypek Agnieszka, Witek Anna. The level of social competence of students with dyslexia in the context of self-esteem. The article demonstrates the results of the research aiming at the recognition of the type of dependence, if any, between the self-esteem and the level of social competence of students of third grade of junior high schools with a diagnosed developmental dyslexia. The issue is important as the ability of cooperation and communication with others is a determinant of not only a professional success, but also a personal one. Meanwhile, students with developmental dyslexia are placed in an unfavourable situation since the nature of the disorder relates to the whole language system, including the crafting and understanding of oral utterances being the basis for making proper social relations.

Key words: Dyslexia, self-esteem, social competences.

Одержано 18.01.2016